

1. Загальна психологія, психологія особистості

Предиктори життєстійкості студентів з інвалідністю

Купрєєва О.І.

кандидат психологічних наук, доцент, докторант факультету психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

В сучасних психологічних дослідження проблема інвалідності розглядається в термінах здоров'я та благополуччя. В позитивній психології кожен індивід розглядається як суб'єкт вибору та прийняття рішень, здатний досягнути самоефективності та компетентності, якщо йому надати можливості та підтримку, необхідні для розвитку та самореалізації; робити акцент не на існуючих порушеннях розвитку, а на сильних сторонах особистості (внутрішніх ресурсах), які обумовлюють здатність людини бути активним суб'єктом власного життя та є інструментами підтримання здоров'я та забезпечення благополуччя людини [2, с.210; 4, с.5-14].

Одним з таких внутрішніх ресурсів особистості є життєстійкість – багатокomпонентне особистісне утворення, яке впливає на актуалізацію різноманітних якостей психіки в ситуаціях життєвої напруги.

Життєстійкість – особистісна характеристика, загальний показник психічного здоров'я людини, утворений системою настанов людини відносно себе, світу і ставлень до них, і складається із трьох компонентів:

- *Включеність* (commitment) в процес життя – відображає відчуття прихильності життєвим задачам, впевненість в тому, що активність у власному житті надає максимальний шанс реалізувати власні цілі та можливості. По суті, це установка людини по відношенню до себе, оточуючого світу та характеру взаємодії з ним, яка надає сили, мотивує її до самореалізації, позитивному мисленню та ефективної поведінки; - *контроль* - (control) над обставинами, мінливими життєвими подіями відображає здатність людини, або пошук способів, вплинути на результати стресових ситуацій, не впадати в пасивність, безпорадності; впевненість в тому, що боротьба впливає на результат, навіть

якщо цей вплив не абсолютний, а успіх не гарантований. Протилежність контролю – відчуття власної безпорадності та не готовності контролювати події свого життя; - *виклик* (challenge) або *прийняття виклику* (ризик) життя – як настанова людини сприймати стресові ситуації та проблеми як виклик, випробування себе, а не як загрозу; впевненість людини в тому, що всі події (позитивні, негативні) які відбуваються в її житті сприяють розвитку, шляхом отримання нового досвіду. Вираженість всіх трьох компонентів життєстійкості є важливим для підтримання ефективної діяльності, активності в стресових ситуаціях, фізичного та психологічного здоров'я [3, с.164].

Здійснений теоретичний аналіз проблеми обґрунтовує наше емпіричне дослідження життєстійкості студентів з інвалідності як ресурсу особистості, виявлення зв'язку її компонентів з особистісними якостям, ціннісно-смісловною сферою особистості, смисложиттєвими орієнтаціями, часовою перспективою, та визначення предикторів життєстійкості [1, с.36-43].

В дослідженні взяли участь 125 студентів з інвалідністю (різних нозологічних груп), віком 19-22 роки, які навчаються в закладах вищої освіти м. Києва. В емпіричному дослідженні використано методики: шкалу життєстійкості С. Мадді, адаптований Д.О. Леонтьєвим, О.І. Рассказовою; тест смисложиттєвих орієнтацій (СЖО) Дж. Крамбо, Л. Махоліка, адаптація Д. О. Леонтьєва; опитувальник самоствавлення В.В. Століна, С.Р. Пантілеєва; опитувальник часової перспективи Ф. Зімбардо в адаптації Г. Сирцовой, О.Т. Соколової, О.В. Мітіної. Обробка даних здійснювалася в SPSS 21.0 for Windows.

За вираженістю інтегрального показника «життєстійкість» вибірку досліджуваних студентів з інвалідністю було поділено на дві групи: студенти з низьким рівнем вираженості життєстійкості (показники нижче середніх нормативних) та студенти з середньо-високим рівнем вираженості життєстійкості (показники вище середніх нормативних).

На основі факторного аналізу у структурі параметрів, які забезпечують життєстійкість особистості (у вибірці досліджуваних з *низьким рівнем*

вираженості життєстійкості) було виділено два фактори, внесок яких у загальну дисперсію даних становить 58,9%.

Перший фактор (33,4%) поєднує параметри: Орієнтація в часі (0,78), потреба в самоактуалізації (0,72), пошук соціальної підтримки (копінг-стратегія) (0,70), позитивне минуле (0,56), позитивне ставлення інших (0,55).

Другий фактор (25,5%) поєднує параметри: самоповага (0,91), потреба в пізнанні (0,75), позитивне минуле (-0,63).

Аналізуючи змістовне наповнення факторів досліджуваних, можна зазначити, що психологічною основою життєстійкості студентів з інвалідністю, з низьким рівнем вираженості інтегральної життєстійкості, є прагнення до самоактуалізації, самоповага, потреба в пізнанні оточуючого світу, здатність використовувати соціальну підтримку, яка включає в себе розвиток та саморозвиток суб'єкта, який її отримує та ефективна взаємодія з часом власного життя.

Використовуючи метод регресійного аналізу визначали, які з незалежних змінних найбільш суттєві для передбачення показника життєстійкості особистості.

Таблиця 1

Прогностична модель життєстійкості студентів з інвалідністю (низький рівень вираженості інтегральної життєстійкості)

Модель	R	R- квадрат	Скоригований R- квадрат	Стандартна похибка оцінки
3	,804 ^c	,646	,616	5,411

^c Предиктори: (конст) самоповага, пошук соціальної підтримки, самоактуалізація

^d Залежна змінна: життєстійкість

Найбільш точно прогнозує значення залежної змінної «життєстійкість» третя модель.

Можливість побудувати рівняння регресії дає таблиця 2.

Таблиця 2

Коефіцієнти регресійної моделі ^a

Модель	Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Значимість
	B	Стандартна похибка	Бета		
(Константа)	2,357	6,759	-	,349	,001

	Самоповага	1,845	,309	,613	5,962	,000
	Пошук соціальної підтримки	1,625	,367	,473	4,426	,000
3	Самоактуалізація	,384	,134	,300	2,865	,002

^a залежна змінна: життєстійкість

Отже, за допомогою регресійного аналізу виявлено, що найбільш точно прогнозує показник психологічної життєстійкості модель, яка включає змінні *самоповага*, *пошук соціальної підтримки* та *самоактуалізація*, за якою пояснюється 65% дисперсії. Найбільший вплив на показник інтегральної життєстійкості справляє показник «самоповага» (Бета найвищий).

У вибірці студентів з інвалідністю з *середньо-високим рівнем вираженості життєстійкості* було виділено три фактори, внесок яких у загальну дисперсію даних становить 69,0%. До *першого фактору* (27%) увійшли параметри: локус контролю життя (0,88), результат життя (0,81), інтегральне самоствавлення (0,73), самовпевненість (0,62), майбутнє (0,59). До *другого фактору* (22,7%) увійшли параметри - саморозуміння (0,87), самоповага (0,69), переконання в доброзичливості світу (0,67), самовпевненість (0,62). *Третій фактор* поєднує параметри - негативне минуле (-0,80), орієнтація в часі (0,67), цінності (0,59), регресія (-0,54).

Таблиця 3

Прогностичні моделі життєстійкості студентів з інвалідністю з середньо-високим рівнем вираженості інтегральної життєстійкості

Модель	R	R- квадрат	Скоригований R- квадрат	Стандартна похибка оцінки
2	,833 ^b	,694	,684	6,051

^b Предиктори: (конст) майбутнє, цінності

^c залежна змінна: життєстійкість

Найбільш точно прогнозує значення залежної змінної «життєстійкість» друга модель. R-квадрат перевищує 0,5, тому, можна стверджувати, що отримана модель є статистично достовірною.

Результуючі коефіцієнти лінійного зв'язку показника життєстійкості із особистісними параметрами наведено в таблиці 4

Таблиця 4

Коефіцієнти регресійної моделі

Модель		Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Значимість
		B	Стандартна похибка	Бета		
2	(Константа)	19,966	5,400		3,698	,000
	Майбутнє	,857	,124	,533	6,923	,000
	Цінності	,382	,063	,470	6,107	,000

^a залежна змінна: життєстійкість

Предикторами, які позитивно впливають на показник «життєстійкість» студентів з інвалідністю є – *майбутнє* (суб'єктивна цінність майбутнього, як особистісного ресурсу, наповненість його ціннісно-смісловим змістом) та *цінності* (здатність поділяти цінності, характерні для людей, які прагнуть до гармонійного буття, позитивних стосунків з оточуючими та самореалізації).

Результати нашого емпіричного дослідження дозволяють визначити *життєстійкість* як цілісну характеристику особистості, необхідний ресурс який проявляється в протистоянні людиною стресу, актуалізує властивості особистості, сприяє покращенню та підтриманню психічного і фізичного здоров'я, успішній адаптації в складних умовах розвитку та життєдіяльності, в ситуаціях вибору, пов'язаних з особистісним, професійним самовизначенням та самореалізацією.

Література

1. Купреєва О. Психологічні фактори життєстійкості студентів з інвалідністю. / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. 1(11), 2020. С.36-43.
2. Сердюк Л.З., Купреєва О.І. Комплексна програма розвитку мотивації учіння та професійного становлення майбутнього фахівця ВНЗ. / Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць. – К.; Університет «Україна», 2013. – 10(12). С. 205-223.
3. Maddi, S.R. (2006). Hardiness: The courage to grow from stresses. *The Journal of Positive Psychology*, 1(3). P. 160-168.
4. Seligman M. E., Scikszentmihalyi M. Positive psychology. An introduction / *American Psychologist*, 2000. Vol. 55. P. 5–14.